

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ Μορφές Κοινωνικής Οργάνωσης

Μακροκοινωνιολογία

Μελετά το σύνολο των οικονομικών, των κοινωνικών και των πολιτικών σχέσεων μιας κοινωνίας.

Μικροκοινωνιολογία

Εστιάζει το ενδιαφέρον στις σχέσεις των ατόμων στο πλαίσιο μιας κοινωνικής ομάδας, όπως η οικογένεια.

Η κοινωνική οργάνωση διαφοροποιείται στο χρόνο (ιστορικά), αλλά και στο χώρο (μεταξύ κοινωνιών), ανάλογα με τις ιδιαίτερες σχέσεις των κοινωνιών με το φυσικό περιβάλλον, την ανάπτυξη της τεχνολογίας, τον πολιτισμό και τις κοινωνικές αξίες. Οι κοινωνίες, π.χ. αγροτικές, βιομηχανικές παρουσιάζουν διαφορές ως προς την «κοινωνική τους οργάνωση», δηλαδή ως προς τον τρόπο με τον οποίο οργανώνονται οι σχέσεις των ατόμων σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο

2.1. Αγροτικές κοινωνίες

Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά των αγροτικών κοινωνιών;

- μόνιμη εγκατάσταση του αγρότη-καλλιεργητή σε έναν τόπο (είτε ως ιδιοκτήτης γης είτε ως εξαρτημένος καλλιεργητής) και
- συστηματική καλλιέργεια του εδάφους, στην οποία στηρίζεται η οικονομία μιας κοινωνίας.

Ποιο είναι το βασικό ταξινομικό σχήμα των αγροτικών κοινωνιών;

Κοινωνικά συστήματα στην αγροτική κοινωνία

Δουλοκτητικές αγροτικές κοινωνίες

Αρχαία Ελλάδα, Ρώμη, κατά τους νεότερους χρόνους νότιες πολιτείες των Η.Π.Α., Λατινική Αμερική. Στήριζαν την παραγωγή τους σε **δούλους**: «εξαρτήματα» της γης, «εργαλεία»

Φεουδαρχικές αγροτικές κοινωνίες

Επέτρεψαν την ανάπτυξη του καπιταλισμού. Ιδιόμορφη δέσμευση του αγρότη με την γη και τον ιδιοκτήτη της. Δυτική Ευρώπη (Γαλλία, Γερμανία) Αγρότης-καλλιεργητής, **δουλοπάροικος**: υποτελής στον φεουδάρχη- ιδιοκτήτη της γης. Υποχρεώσεις: Αγγαρεία (άμισθη εργασία), φόροι σε είδος, σε χρήμα

Ποια ήταν η προσδοκώμενη ζωή στις αγροτικές κοινωνίες;

Υποχρεώσεις, δεσμεύσεις, φόροι → Εξαθλίωση των αγροτικών πληθυσμών-πρώροι θάνατοι- μικρή προσδοκώμενη ζωή. Επιδημίες, λιμοί. Υψηλή γεννητικότητα.

Υπήρχαν αυτάρκειες κοινωνίες; Ποια σημασία δίνουμε στην έννοια της αυτάρκειας;

Οι αγροτικές κοινωνίες χαρακτηρίστηκαν ως «κλειστές και σχετικά αυτάρκειες οικονομίες». Η ιστορία δείχνει ότι σχεδόν πάντα υπήρχαν αγορές όπου οι αγρότες πουλούσαν στους κατοίκους της πόλης, στους κληρικούς, στους ανθρώπους των όπλων ή της διοίκησης κάποια προϊόντα από αυτά που παρήγαγαν (υπερπροϊόν).

Είναι βέβαιο ότι αυτά που χρειαζόταν ο καθένας τα έβρισκε στην αγορά, η οποία, υπό μια ευρεία έννοια, σημαίνει σχέσεις με τους άλλους. Οι σχέσεις αυτές αναιρούν το χαρακτηρισμό μιας αγροτικής κοινωνίας ως κλειστής και αυτάρκους οικονομίας.

Ερωτήσεις-ασκήσεις - Σωστού-Λάθους

1. Το δουλοκτητικό σύστημα συναντάται στη βιομηχανική κοινωνία.
2. Οι αγροτικές κοινωνίες χαρακτηρίζονται από τη μόνιμη εγκατάσταση του αγρότη – καλλιεργητή σε έναν τόπο.
3. Η δουλεία είναι θεσμός των φεουδαρχικών κοινωνιών.
4. Η αγγαρεία και οι φόροι εκφράζουν την υποτέλεια των αγροτών στις φεουδαρχικές κοινωνίες της Δυτικής Ευρώπης.
5. Η μεγάλη προσδοκώμενη ζωή και η υψηλή γεννητικότητα χαρακτηρίζουν τις αγροτικές κοινωνίες.
6. Η ιστορία αναιρεί το χαρακτηρισμό μιας αγροτικής κοινωνίας ως κλειστής και αυτάρκους κοινωνίας.
7. Στις δουλοκτητικές και φεουδαρχικές κοινωνίες οι άνθρωποι είχαν μικρή πιθανότητα να φθάσουν σε μεγάλη ηλικία.

Βιομηχανική κοινωνία

Ποια είναι η πορεία προς τη βιομηχανική κοινωνία; (Η διαδικασία- οι φάσεις μετάβασης από την προβιομηχανική στην βιομηχανική κοινωνία)

Ποιες αλλαγές στη Δυτική Ευρώπη οδήγησαν στον καπιταλισμό και στην Βιομηχανική επανάσταση;

1^η φάση:

10^ο και 11^ο αιώνα:

Αγρότες κατάφεραν να μετασχηματιστούν σε βιοτέχνες της υπαίθρου που παρήγαγαν για την αγορά. Απέκτησαν οικονομική ισχύ. Συνυπήρχαν με τους φεουδάρχες και αργότερα τους εκτόπισαν.

Οι πρώτες βιοτεχνίες το πρόπλασμα της μεγάλης βιομηχανίας.

Ύπαιθρος → παραγωγικές επενδύσεις.

Πόλη → συντεχνίες κλειστές επαγγελματικές κατηγορίες- δεν επέτρεπαν την είσοδο σε καινούριους επαγγελματίες.

Ο κάτοχος κεφαλαίου καλύπτει τα έξοδα της βιοτεχνικής παραγωγής και διαθέτει το προϊόν στην αγορά.

2^η φάση:

Καταμερισμός παραγωγικού έργου σε περισσότερα βιοτεχνικά εργαστήρια που εργάζονταν για τον ίδιο έμπορο. Γέννηση της μανιφακτούρας- έμποροι, αστοί ανοίγουν το δρόμο προς τον καπιταλισμό.

Η βιοτεχνία- αργότερα η βιομηχανία- εξαπλώνεται στην ύπαιθρο.

Χομπσμπάουμ, 1840: το προλεταριάτο, «το παιδί της βιομηχανικής επανάστασης» εξαπλώθηκε στη Ευρώπη.

Τι σημαίνει ο όρος βιομηχανική Επανάσταση;

18^ο αιώνα Αγγλία, βιομηχανική ανάπτυξη

- Εισαγωγή μηχανών, μηχανοκίνητα εργοστάσια
- Εξαρτημένη μισθωτή εργασία
- Παραγωγή μεγάλων ποσοτήτων αγαθών
- Δημιουργία μεγάλης αγοράς που δεν εξαρτάται από τη ζήτηση

(π.χ. η ικανότητα παραγωγής φθηνών αυτοκινήτων δημιούργησε τη μαζική ζήτηση)

Συνεχής μεταμόρφωση της βιομηχανικής καπιταλιστικής κοινωνίας

Αστικοποίηση: οι άνθρωποι συρρέουν κατά χιλιάδες στα αστικά κέντρα.

Το άστυ σύμβολο του βιομηχανικού κόσμου (δεν είχαν τη συνοχή των πόλεων του 20^{ου} αιώνα).

Οι οικιστικές συνθήκες: «Καμινάδες εργοστασίων, σιδηρόδρομοι, τούβλο, αιθάλη, έδινα συνοχή» στην πόλη.

Ασκήσεις Σωστού – Λάθους

1. Στις πόλεις υπήρξαν οι κατάλληλες συνθήκες που οδήγησαν σε παραγωγικές επενδύσεις από τον 11^ο αιώνα στην Δυτική Ευρώπη.
2. Η βιομηχανική ανάπτυξη τον 18^ο αιώνα έλαβε χώρα στην Αγγλία.
3. Στην βιομηχανική κοινωνία η ζήτηση καθορίζει την παραγωγή.
4. Η εξαρτημένη μισθωτή εργασία χαρακτηρίζει την φεουδαρχική κοινωνία.
6. Τα αστικά κέντρα του 19^{ου} αιώνα είχαν τη συνοχή των πόλεων του 20^{ου} αιώνα.
7. Η εγκατάλειψη της αβέβαιης ζωής της υπαίθρου και η συρροή ανθρώπων στα αστικά κέντρα ονομάζεται αστικοποίηση.
8. Η παραγωγή μεγάλων ποσοτήτων αγαθών και με μειωμένο κόστος χαρακτηρίζει την προβιομηχανική κοινωνία.

Μεταβιομηχανική κοινωνία

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της μεταβιομηχανικής κοινωνίας;

Η παραγωγή, αξιοποίηση της γνώσης → ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών

Νέες τεχνολογίες- επιτεύγματα – υπολογιστές, ρομποτική, δορυφόροι

Η πληροφορία κλειδί για:

-τη μεγαλύτερη ανάπτυξη

-την αύξηση της παραγωγικότητας

την ταχύτητα στη λήψη αποφάσεων

-για σημαντικές αλλαγές στον τρόπο διοίκησης

-για αλλαγές στη διαχείριση των επιχειρήσεων των οργανισμών

Όσο επεκτείνεται η γνώση οι κατέχοντες γίνονται πλουσιότεροι

Στη μεταβιομηχανική κοινωνία αξιοποιείται η ανθρώπινη ευφυΐα και λογική με επιστημονικό και συστηματικό τρόπο → παραγωγή των τεχνολογιών της πληροφορικής και επικοινωνίας.

Διαφορές βιομηχανικής και μεταβιομηχανικής κοινωνίας

- Η **βιομηχανική κοινωνία** οργανώθηκε και λειτούργησε γύρω από τη συσσώρευση **κεφαλαίου, των επενδύσεων, της παραγωγής.**
- Η βιομηχανική κοινωνία **εστίαζε στο εργοστάσιο** ως κύρια πηγή προϊόντων
- Η **μεταβιομηχανική κοινωνία** οργανώθηκε γύρω από **τον τομέα της γνώσης.** Τεχνογνωσία. Η γνώση έγινε το σταυροδρόμι για την οργάνωση του συνόλου σχεδόν των οικονομικών και των κοινωνικών σχέσεων.
- Η μεταβιομηχανική κοινωνία **εστιάζει στο πανεπιστήμιο** ως κύρια πηγή γνώσης.

Οι συγκρούσεις στην βιομηχανική και μεταβιομηχανική κοινωνία

- Η **βιομηχανική κοινωνία** χαρακτηρίζεται από τη σύγκρουση εργοδοτών και εργαζομένων → ανάπτυξη συνδικαλισμού (αιτήματα: ημερομίσθια, ασφάλεια, συνθήκες εργασίας).
- Στη **μεταβιομηχανική κοινωνία** υπάρχουν συγκρούσεις εργοδοτών και εργαζομένων (η σύγκρουση συνεχίζεται), **αλλά επιπλέον υπάρχουν** και διεκδικήσεις διάφορων κοινωνικών ομάδων ή μειονοτήτων → αναγνώριση πολιτικών, κοινωνικών δικαιωμάτων.

Σύγχρονες κοινωνίες

Κοινωνικές επιστήμες: Σύγχρονες κοινωνίες= αναπτυγμένες

Αναπτυγμένη, σύγχρονη κοινωνία

Χαρακτηριστικά

- Εξελιγμένη τεχνολογία,
- κράτος, γραφειοκρατία,
- υψηλός καταμερισμός εργασίας,
- ικανοποίηση βασικών αναγκών του πληθυσμού, η διατροφή, η στέγαση, η ιατρική περίθαλψη, η μόρφωση,
- παραχώρηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πολιτική συμμετοχή.
- προστασία περιβάλλοντος

Λιγότερο αναπτυγμένες

Χαρακτηριστικά

- φτώχεια,
- παιδική θνησιμότητα,
- ανύπαρκτες συνθήκες υγειονομικής περίθαλψης,
- χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα,
- αναλφαβητισμός, αποικιοκρατική εκμετάλλευση που διαμορφώνει τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες των χωρών αυτών.

Τα στάδια ανάπτυξης των σύγχρονων κοινωνιών

17^ο - 20^ο αιώνα οι δυτικές κοινωνίες δημιούργησαν αποικίες.

Η αποικιοκρατία

- διαμόρφωσε την οικονομική, κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα πολλών χωρών,
- στάθηκε η αφορμή για τη διάκριση των χωρών σε χώρες Πρώτου, Δεύτερου και Τρίτου Κόσμου.

ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ
Πρώτος κόσμος	Ελεύθερη οικονομία (καπιταλιστικές κοινωνίες, ατομική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής), εκβιομηχάνιση, μικρό ποσοστό απασχολούμενων στη γεωργία. Δ. Ευρώπη, ΗΠΑ, Ιαπωνία.
Δεύτερος κόσμος	Οι πρώην σοσιαλιστικές κοινωνίες, π.χ. Ε.Σ.Σ.Δ., κεντρικά σχεδιασμένη και κρατικά ελεγχόμενη οικονομία (κρατική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής).
Τρίτος κόσμος	Η πλειονότητα του πληθυσμού ασχολείται με την καλλιέργεια της γης. Κεντρικά σχεδιασμένη ή ελεύθερη οικονομία. Αναπτυσσόμενες χώρες. Λατινική Αμερική, Ασία, Αφρική

Κοινωνικοί επιστήμονες: Οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο.

Οι σχέσεις μεταξύ των χωρών που κατέχουν διαφορετική θέση στην παγκόσμια οικονομία.

Τι καθόρισε τη διάκριση των κοινωνιών σε **αναπτυγμένες** και **υπανάπτυκτες**;

Η σύγκλιση ή η απόκλιση τους από τις αξίες, τα οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά πρότυπα των χωρών του Πρώτου Κόσμου.

Γιατί οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες βρίσκονται σε χαμηλό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης;

Θεωρίες του εκσυγχρονισμού:

Το περιεχόμενο της έννοιας «ανάπτυξη» ποικίλλει:

- Αναφορά στους στόχους : ικανοποίηση βασικών αναγκών, διατροφή, στέγαση, ιατρική περίθαλψη, μόρφωση
- Η ανάπτυξη περιλαμβάνει: παραχώρηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πολιτική συμμετοχή, προστασία περιβάλλοντος.

Αιτιώδης σχέση επίσημης εκπαίδευσης με την οικονομική ανάπτυξη.

Η ποιότητα της εκπαίδευσης και των ανθρωπίνων πόρων, ο προσανατολισμός σε δυτικές αξίες συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη.

Θεωρίες της εξάρτησης: Η ανάπτυξη του δυτικού κόσμου και η υπανάπτυξη του Τρίτου κόσμου πρέπει να εξετάζονται από κοινού.

Οι χώρες του Τρίτου Κόσμου δεν μπόρεσαν να αναπτυχθούν επειδή προσδέθηκαν στο άρμα του καπιταλισμού με σχέση εξάρτησης.

Οι δυτικές χώρες στήριξαν την ανάπτυξη τους, εξελίχθηκαν σε καπιταλιστικές δυνάμεις επειδή:

- Ιδιοποιήθηκαν την υπεραξία των δικών τους εργατικών χεριών
- Ιδιοποιήθηκαν και εκμεταλλεύτηκαν τις πλουτοπαραγωγικές πηγές και τα φθηνά εργατικά χέρια του Τρίτου Κόσμου.

Έτσι δημιουργήθηκε ένα σύστημα:

Μητρόπολη (κέντρο, πυρήνας): αναπτυγμένες χώρες

Περιφέρεια: λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, υφίστανται την εκμετάλλευση.

Οι ανισότητες μεταξύ των χωρών μεγεθύνονται.

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1. Ποιες κοινωνίες χαρακτηρίζονται αναπτυγμένες;
2. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των λιγότερο αναπτυγμένων κοινωνιών;
3. Πώς λειτούργησε η αποικιοκρατία στους νεότερους χρόνους (17-20^ο αιώνα);
4. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των χωρών του Πρώτου, Δεύτερου και Τρίτου κόσμου;
5. Πώς ερμηνεύουν την ανάπτυξη των χωρών του Δυτικού κόσμου οι θεωρίες του εκσυγχρονισμού;
6. Πώς ερμηνεύουν την ανάπτυξη του Δυτικού κόσμου και την υπανάπτυξη των χωρών του Τρίτου κόσμου οι θεμελιωτές της θεωρίας της εξάρτησης;